

आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत
नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या
क्षेत्रातील व या क्षेत्राला लागून असलेल्या
ग्रामीण परिसरातील सहकारी गृहनिर्माण
संस्थांच्या जागेवर पायाभूत सुविधांची कामे
अनुज्ञेय करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: स्थाविका - ०४२२/ प्र.क्र.६२ (१) /का.१४८२

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२

दिनांक :- २२ जून, २०२२

संदर्भ:- नियोजन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक: स्थाविका-०६१६/ प्र.क्र.९६ /का.१४८२,
दिनांक १२ जुलै, २०१६

प्रस्तावना :-

आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत होणाऱ्या कामांच्या व्याप्ती आणि कार्यपद्धती यामध्ये
अध्ययन करून अधिक गतिमान पद्धतीने कामे होण्याकरिता अभ्यास करून या कार्यक्रमाच्या मार्गदर्शक
तत्वांबाबत अंतिम निर्णय घेण्यासाठी गठित करण्यात आलेल्या मा. मंत्रिमंडळ उपसमितीने घेतलेल्या
निर्णयानुसार आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत नियोजन विभाग, शासन निर्णय क्र.स्थाविका-
०६१६/प्र.क्र.९६/का.१४८२, दि. १२ जुलै, २०१६ अन्वये सर्वसमावेशक मार्गदर्शक तत्वे निश्चित करण्यात
आली आहेत. तथापि, शहरी/नागरी भागाचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या काही विधीमंडळ सदस्यांनी, ग्रामीण
भागाच्या तुलनेत शहरी/नागरी भागात कामे सुचविण्यास/कामे करण्यास आमदार स्थानिक विकास
कार्यक्रमाच्या विद्यमान मार्गदर्शक सुचनांमुळे मर्यादा येत असल्याचे शासनाच्या निर्दर्शनास आणून दिले.
त्याचप्रमाणे, महानगरपालिका व नगरपालिका आणि नगरपंचायत क्षेत्रातील तसेच या नागरी क्षेत्राला
लागून असलेल्या ग्रामीण परिसरातील सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या जागेवर निवडक पायाभूत वा अन्य
सुविधांची कामे अनुज्ञेय करण्याची शासनास विनंती केली.

२. राज्यातील ग्रामीण भागातील जनता मोठ्या प्रमाणावर उपजिविकेच्या साधनांसाठी शहरांकडे
वळत असल्याने होत असलेल्या वाढत्या नागरीकरणामुळे शहरी भागात तसेच शहरी भागालगतच्या
ग्रामीण भागात अस्तित्वात असलेल्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना आवश्यक त्या सोयीसुविधा
पुरविण्यासाठी नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांवर मोठा ताण पडतो. तेव्हा, आमदार स्थानिक विकास
कार्यक्रमाच्या विद्यमान मार्गदर्शक सूचनांमध्ये सुधारणा/बदल करून महानगरपालिका व नगरपालिका
आणि नगरपंचायती तसेच या क्षेत्रास लागून असलेल्या ग्रामीण परिसरामधील सहकारी गृहनिर्माण संस्था
यांचे सहभागाने कालबद्ध तळेने “शाश्वत विकास ध्येय (SDG)” अंतर्गत निश्चित केलेली ध्येये व लक्ष्ये
साध्य करण्याकरीता विविध विभागांची धोरणे विचारात घेऊन आमदार निधीचा विनियोग कशा प्रकारे
करता येईल व या अनुषंगाने आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत कोणत्या प्रकारची पायाभूत व
अन्य सुविधांची कामे अनुज्ञेय करता येतील, याबाबत शिफारस करण्यासाठी शासनाने उपसचिव,
नियोजन विभाग यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठित केली होती. सदर समितीने सादर केलेल्या

अहवालाच्या अनुषंगाने दि. १९ मे, २०२२ रोजी मा. मंत्रीमंडळ उपसमितीची बैठक होऊन त्यावर सविस्तर विचारविनिमय करून मा. मंत्रीमंडळ उपसमितीने दिलेल्या मान्यतेनुसार आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत महानगरपालिका व नगरपालिका आणि नगरपंचायती तसेच या क्षेत्रास लागून असलेल्या ग्रामीण परिसरामध्ये सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या आवारात कामे अनुज्ञेय करण्याचा शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या क्षेत्रातील व या क्षेत्राला लागून असलेल्या ग्रामीण परिसरातील सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या जागेवर परि. ४ मध्ये विनिर्दिष्ट ९ विविध प्रकारच्या पायाभूत सुविधांची कामे अनुज्ञेय करण्यात येत आहेत. सदरील कामे मंजूर करताना पुढील मार्गदर्शक सूचनाचे पालन करणे बंधनकारक राहील.

- आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या जागेत नऊ विविध घटकातील कोणतीही कामे करावयाची झाल्यास कामाच्या एकूण खर्चामध्ये संबंधित सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचा वाटा किमान २५% राहील व आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत कमाल ७५% निधी खर्च करता येऊ शकेल.
 - आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत निर्माण करण्यात आलेल्या मत्तेच्या परिरक्षणाची जबाबदारी संबंधित सहकारी गृहनिर्माण संस्थेची राहील. याबाबतचे नोटरी केलेले शपथपत्र संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांनी सादर करणे आवश्यक असेल.
 - एका सहकारी गृहनिर्माण संस्थेला तिच्या आजीवन कालावधीत कमाल रु. ५०.०० लक्ष पर्यंत लाभ अनुज्ञेय असेल.
 - प्रत्येक विधीमंडळ सदस्यांना एका आर्थिक वर्षात रु.२.५० कोटीच्या मर्यादेत सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या जागेत कामे सुचविता येतील.
 - कार्यान्वयन यंत्रणा संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासकीय यंत्रणा किंवा शासकीय उपक्रम राहील.
 - कामास प्रशासकीय मान्यता देण्यात आल्यानंतर ५०% आमदार निधी वितरीत करण्यात येईल. तदनंतर, काम पूर्ण झाल्यानंतर गृहनिर्माण संस्थेच्या हिश्याची २५% रक्कम खर्च झाल्याचे प्रमाणपत्र व काम पुर्णत्वाचा दाखला सादर केल्यानंतर उर्वरित २५% निधी वितरीत करण्यात येईल.
२. याशिवाय, आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत उपलब्ध करून घावयाच्या सोयी-सुविधांच्या अनुषंगाने सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या जागेवर/आवारात विविध कामे करण्यासाठी संबंधित गृहनिर्माण संस्थांच्या निवडीसाठी खालील मानके/निकष बंधनकारक राहतील.
- संबंधित सहकारी गृहनिर्माण संस्थेची नोंदणी महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० व त्याखालील नियम १९६१ अंतर्गत झालेली असणे आवश्यक राहील.

- काम मंजूर करण्यापुर्वी संबंधित सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या किमान २५% वाट्याची रक्कम त्यांच्या बँक खात्यात उपलब्ध असल्याचे तसेच सदर रक्कम प्रस्तूत प्रयोजनार्थ खर्च करण्यास संस्था तयार असल्याचे संस्थेच्या सक्षम पदाधिकाऱ्यांनी (संस्थेचे अध्यक्ष, सचिव व खजिनदार) प्रमाणित करणे आवश्यक राहील. प्रमाणपत्रासोबत संस्थेच्या बँक पासबुकची प्रत सोबत जोडलेली असावी.
- सहकारी गृहनिर्माण संस्थांचे मागील तीन वर्षांचे वैधानिक लेखापरीक्षण झालेले असावे व सदर संस्थेस किमान “ब+” वर्ग दर्जा प्राप्त असावा.
- सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या इमारतीला भोगवटा प्रमाणपत्र (Occupancy Certificate) प्राप्त असावे.
- सहकारी गृहनिर्माण संस्थेची जागा / इमारतीचा भाग, संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थेने अनधिकृत / अतिक्रमित ठरविलेला नसावा. तसेच सदर इमारत किंवा इमारतीचा समूह पुनर्विकाससाठी प्रस्तावित नसावेत.
- संस्थेमध्ये काम करताना संस्थेच्या वार्षिक किंवा विशेष सर्वसाधारण सभेची मान्यता असल्याबाबतचा ठराव सादर करणे आवश्यक राहील.
- ज्या आर्थिक वर्षात सहकारी संस्थेस अनुदान वितरित होईल त्या आर्थिक वर्षाच्या ऑडीट रिपोर्टमध्ये सदर प्रकल्पासाठी एकूण निधीच्या विनियोगाबाबत विशेष नोंद घेण्यात यावी.

३. आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत नागरी भागातील सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या जागेवर/आवारात कामे मंजूर करण्यापुर्वी वरील मानके/निकषांची पूर्तता करणारी प्रमाणित कागदपत्रे संस्थेकडून प्राप्त करून घेण्यात यावीत.

४. आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत संदर्भाधीन क्र. १ येथील दि. १२ जुलै, २०१६ च्या शासन निर्णयातील परि. ३.५ अंतर्गत असलेल्या विद्यमान तरतूदी व्यतिरिक्त खालील ९ प्रकारची कामे सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या जागेवर अनुज्ञेय करण्यात येत आहेत, या तरतूदीचा समावेश करण्यात येत आहे. त्यानुसार आमदार स्थानिक विकास कार्यक्रमांतर्गत नागरी भागातील सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या जागेवर/आवारात खालीलप्रमाणे कामे अनुज्ञेय असतील.

अ.क्र.	सहकारी गृहनिर्माण संस्थांकरिता अनुज्ञेय करावयाची प्रस्तावित कामे	संबंधित शाश्वत विकास घेय
१	रेन वॉटर हार्वेस्टींग	* सर्वांसाठी पाणी व स्वच्छता यांची उपलब्धता व शाश्वत व्यवस्थापन याची सुनिश्चिती करणे.

२	<p>१. घनकचरा व्यवस्थापन अंतर्गत कचन्यावर प्रक्रिया करणे. घनकचन्यावर प्रक्रिया करणारे प्रकल्प संबंधित गृहनिर्माण संस्थेच्या आवारातच उभारण्यात यावे.</p> <p>२. सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्प (STP) उभारणी करणे</p> <p>३. सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना त्यांच्या मालकीच्या परिसरात सांडपाण्याच्या पुनर्वापराबाबतची यंत्रणा बसविणेसाठी अर्थिक सहाय्य देणे</p>	<ul style="list-style-type: none"> * सर्वांसाठी पाणी व स्वच्छता यांची उपलब्धता व शाश्वत व्यवस्थापन याची सुनिश्चिती करणे. * शहरे आणि मानवीय वसाहती समावेशक, सुरक्षित स्थितीसापेक्ष आणि शाश्वत बनविणे
३	<p>१. सहकारी गृहनिर्माण संस्थांना त्यांच्या मालकीच्या परिसरात त्यांची विजेची गरज भागविण्यासाठी सोलर सिस्टीम बसविणेसाठी अर्थसहाय्य देणे</p> <p>२. इमारतीचे छतावरील (Roof Top) सौर विद्युत संच व जमीनीवरील सौर विद्युत संच</p> <p>३. सौर पंपाची आस्थापना</p> <p>४. स्वयंपाकासाठी सौर ऊर्जेवर आधारीत संयंत्र आस्थापना</p> <p>५. सौर उष्णजल संयंत्रे आस्थापना</p> <p>६. सोसायटीच्या आवारात सौर दिवे बसविणे</p> <p>७. नेट मिटरिंग करणे</p>	<ul style="list-style-type: none"> * सर्वांसाठी परवडण्याजोगी, खात्रीची शाश्वत व आधुनिक उर्जा यासाठीच्या प्रवेशाची सुनिश्चिती करणे * शहरे आणि मानवीय वसाहती समावेशक, सुरक्षित स्थितीसापेक्ष आणि शाश्वत बनविणे
४	<p>सहकारी गृहनिर्माण संस्थेने त्यांच्या मालकीच्या मोकळ्या जागेवर ईलेक्ट्रीक व्हेईकल चार्जींग सेंटर तयार करणे.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * सर्वांसाठी परवडण्याजोगी, खात्रीची शाश्वत व आधुनिक उर्जा यासाठीच्या प्रवेशाची सुनिश्चिती करणे
५.	<p>सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या आवारातील खालील तंत्रज्ञानाचा वापर करून अंतर्गत रस्त्यांचे बांधकाम करणे</p> <p>१. टाकावू प्लास्टीकचा वापर करून रस्त्यांचे डांबरीकरण.</p> <p>२. रस्त्यांच्या बांधकामासाठी Geo Synthetics चा वापर करणे.</p> <p>३. Fly Ash चा वापर करून रस्त्यांचे बांधकाम करणे.</p> <p>४. डांबरीकरणासाठी परिवर्तीत डांबराचा वापर (Polymer modified natural rubber modified) करणे तसेच Stone Matrix Asphalt चा वापर तसेच पर्यावरणपुरक Cold Mix Technology चा वापर करणे.</p> <p>५. रस्त्यांच्या बांधकामासाठी ज्युटचा वापर, नारळाच्या काथ्यांचा (Coir) वापर.</p> <p>६. सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या आवारातील पदपथावर (Footpath) पेव्हर ब्लॉक (गट्ट) बसविणे</p>	<ul style="list-style-type: none"> * स्थितीस्थापक पायाभूत सुविधा तयार करणे सर्वसमावेशक आणि शाश्वत औद्योगिकीकरण चालना देणे व नवनवीन कल्पना जोपासणे * शहरे आणि मानवीय वसाहती समावेशक, सुरक्षित स्थितीसापेक्ष आणि शाश्वत बनविणे

६.	<p>१. सहकारी गृहनिर्माण संस्थेने त्यांच्या मालकीच्या मोकळ्या जागेवर जाँगींग ट्रॅक तयार करणे. सदर जाँगींग ट्रॅक किमान १०० मिटरचा असावा.</p> <p>२. ग्रीन जिम /खुली व्यायाम शाळा व्यायामासाठी स्वतंत्र व्यवस्था तयार करणे, सामान्य नागरिकांच्या शारीरिक तंदूरुस्तीसाठी क्रीडा साहित्य लहान मुलांना खेळणी स्थापित करणे, छोटे मैदान इ. कामांस अर्थ सहाय्य देणे.</p> <p>३. जेष्ठ नागरिकांसाठी बॅचेस बसविणे / कट्टा बांधणे</p>	<ul style="list-style-type: none"> * सर्व वयोगटातील लोकांसाठी उत्तम आरोग्याची सुनिश्चिती करणे आणि चांगल्या जीवनामानास चालना देणे * शहरे आणि मानवीय वसाहती समावेशक, सुरक्षित स्थितीसापेक्षा आणि शाश्वत बनविणे
७.	<p>१. सहकारी गृहनिर्माण संस्थेने त्यांच्या मालकीच्या मोकळ्या जागेवर हरितपट्टा (Green Cover) तयार करणे. यामध्ये छोटे उद्यान (vertical Gardens), मडमॅकडम ट्रॅक तयार करणे,</p> <p>२. वृक्ष लागवड व वृक्ष संवर्धनाकरीता ट्री गार्ड बसविणे, वृक्ष लागवड करताना स्थानिक वृक्षांना प्राधान्य देण्यात यावे.</p> <p>३. बालोद्यान तयार करणे.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * सर्व वयोगटातील लोकांसाठी उत्तम आरोग्याची सुनिश्चिती करणे आणि चांगल्या जीवनामानास चालना देणे * शहरे आणि मानवीय वसाहती समावेशक, सुरक्षित स्थितीसापेक्षा आणि शाश्वत बनविणे * हवामानातील बदल व त्याचे दुष्परिणाम यांचा सामना करण्यासाठी तात्काळ कृती करणे
८.	<p>सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या आवारात सीसीटीव्ही कॅमेरे बसविणे तसेच अग्निरोधक व्यवस्था प्रस्थापित करणे</p>	<ul style="list-style-type: none"> * शहरे आणि मानवीय वसाहती समावेशक, सुरक्षित स्थितीसापेक्षा आणि शाश्वत बनविणे * शाश्वत विकासासाठी शांततापूर्ण व समावेशक संस्थांना प्रचलित करणे
९.	<p>सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या आवारात दिव्यांगासाठी रॅम्पची व्यवस्था करणे.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * सर्व वयोगटातील लोकांसाठी उत्तम आरोग्याची सुनिश्चिती करणे आणि चांगल्या जीवनामानास चालना देणे

५. त्याचप्रमाणे, वरीलपैकी कोणतेही काम सहकारी गृहनिर्माण संस्थांच्या आवारात करावयाचे झाल्यास त्या कामास संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे किंवा शासकीय यंत्रणांचे किंवा शासकीय उपक्रमांचे सक्षम अधिकारी तांत्रिक मान्यता प्रदान करतील. तसेच गृहनिर्माण संस्थांची कागदपत्रे ही संबंधित संस्थांचे पदाधिकारी (अध्यक्ष, सचिव व खजिनदार) प्रमाणित करून सादर करतील. कामास प्रशासकीय मान्यता देण्याची कार्यपद्धती दि. १२ जुलै, २०१६ च्या नियोजन विभागाच्या शासन निर्णयातील तरतूदीनुसारच लागू राहील.

६. हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०२२०६२३१७१२४८७७१६ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सं. ह. धुरी)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत अग्रेषित,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव.
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,
- ३) मा.मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव,
- ५) मा.राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव,
- ६) मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा / मा. सभापती, महाराष्ट्र विधान परिषद
- ७) मा. विधानसभा / मा. विधानपरिषद सदस्य (सर्व)
- ८) मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन,
- ९) मा. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव(सर्व)
- १०) सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ११) विभागीय आयुक्त, (सर्व),
- १२) जिल्हाधिकारी, (सर्व),
- १३) नियोजन विभागातील सर्व सहसचिव/उपसचिव
- १४) सर्व उप आयुक्त (नियोजन), विभागीय आयुक्तांची कार्यालये,
- १५) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
- १६) संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई,
- १७) महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र १/२, मुंबई/नागपूर,
- १८) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १/२, मुंबई/नागपूर,
- १९) संचालक, लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,
- २०) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई,
- २१) सर्व जिल्हा नियोजन अधिकारी,
- २२) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
- २३) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
- २४) वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई- ३२
- २५) बहुजन समाज पार्टी, डी-१, इन्सा हटमेंट, आझाद मैदान, मुंबई-१,
- २६) भारतीय जनता पाटी, महाराष्ट्र प्रदेश, सी.डी.ओ.बॅर्क क्र.१, योगक्षेमसमोर, वसंतराव भागवत चौक, नरीमन पॉइंट, मुंबई-२०,
- २७) इंडियन नॅशनल कॉंग्रेस, महाराष्ट्र प्रदेश कॉंग्रेस (आय) समिती, टिळक भवन, काकासाहेब गाडगील मार्ग, दादर, मुंबई-२५,
- २८) नॅशनलिस्ट कॉंग्रेस पार्टी, राष्ट्रवादी भवन, फ्री प्रेस जर्नल मार्ग, नरिमन पॉइंट, मुंबई-२१ (५ प्रती),
- २९) शिवसेना, शिवसेना भवन, गडकरी चौक, दादर, मुंबई-२८,
- ३०) निवड नस्ती/का-१४८२, मंत्रालय, मुंबई.